

K a k u k T a m á s

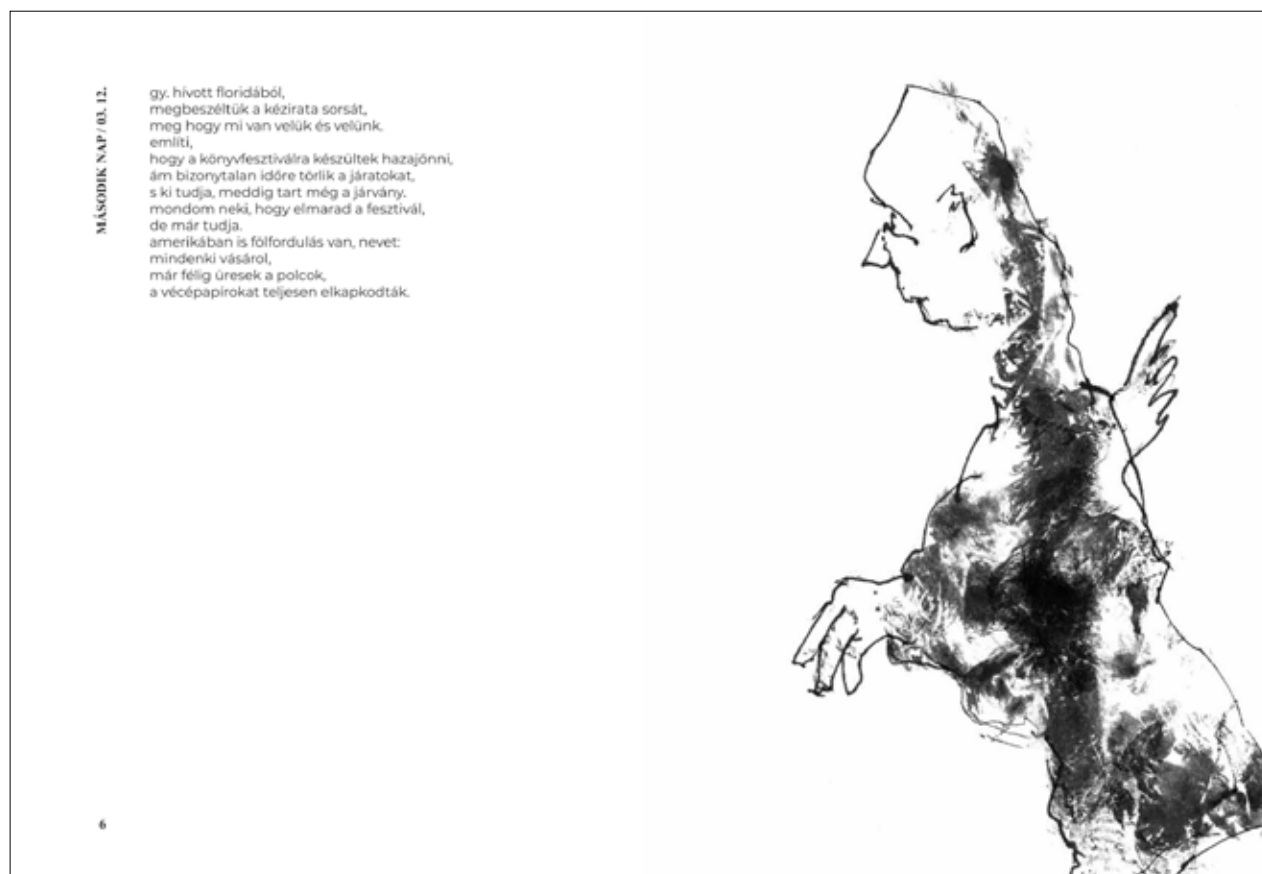
Versek és grafikák fúziója járvány idején

A szürke gém felcsap a patak vizéből a felhős égre, a tőkésrécék az árral szemben úszva igyekeznek távolodni tőlem. Régi ismerősök vagyunk, ha meg kellene határozni ennek kezdetét, könnyű dolgom lenne: a pandémia beköszönt. Körülbelül ettől datálhatjuk Jenei Gyula és Verebes György vers/grafika kötetében, a Légszomjban megjelent művek születését is. Azóta járom majd mindennap ezt a magányos gyalogutat a patakparton, mondják, a távolságtartás megvédhet a veszélytől, amelyre a hátrahagyott városból idesodródó mentőautó-szirénázások hangjai túl gyakran emlékeztetnek.

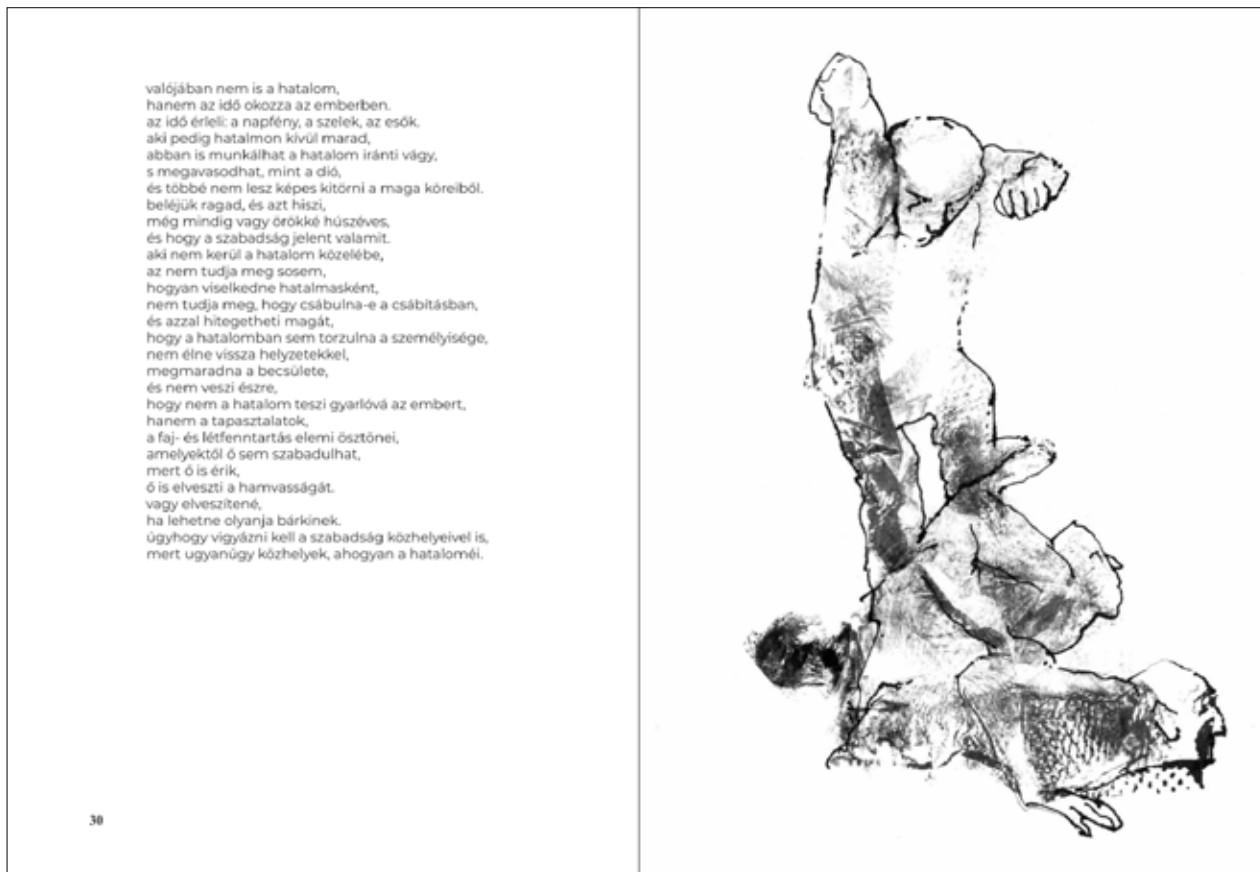
Ha most belelapozunk könyvbe, azt nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy vírusjárvány első hullámában íródott-rajzolt alkotásokról beszélünk. Érzésem szerint ez nagyobb távlatot ad értelmezésüknek, hiszen jelenleg a pandémia harmadik hullámát éljük, és

egyedül a negyedik fenyegető árnyát is látják a horizonton. Az irodalom és a képzőművészet találkozása különböző előjelekkel történhet, de az egymásra rezonáló művek vitathatatlanul kitágítják saját területet és új értelmezési dimenziókat is létrehozhatnak. Egyszer nagyon régen a Szépművészeti Múzeum alagsori kiállítótermébe keveredtem, a falakon az amerikai-német Janet Brooks Gerloff József Attila verseire reflektáló rajzai óriási revelációt jelentettek. Más árnyalatokkal, de hasonló világra találtam Wehner Tibor – Kovács Péter: halál-versek halál-rajzok című korábbi kötetében, mint ahogy meg kell említeni Kovács Péter grafikusművész Zalán Tiborral való együttműködését is, melynek kiemelkedő könyve a Fáradt kadenciák.

A Légszomj kötet cím kettős jelentéssel bír: a pandémia fenyegető kísérelő tünetét és a félelemmel élő

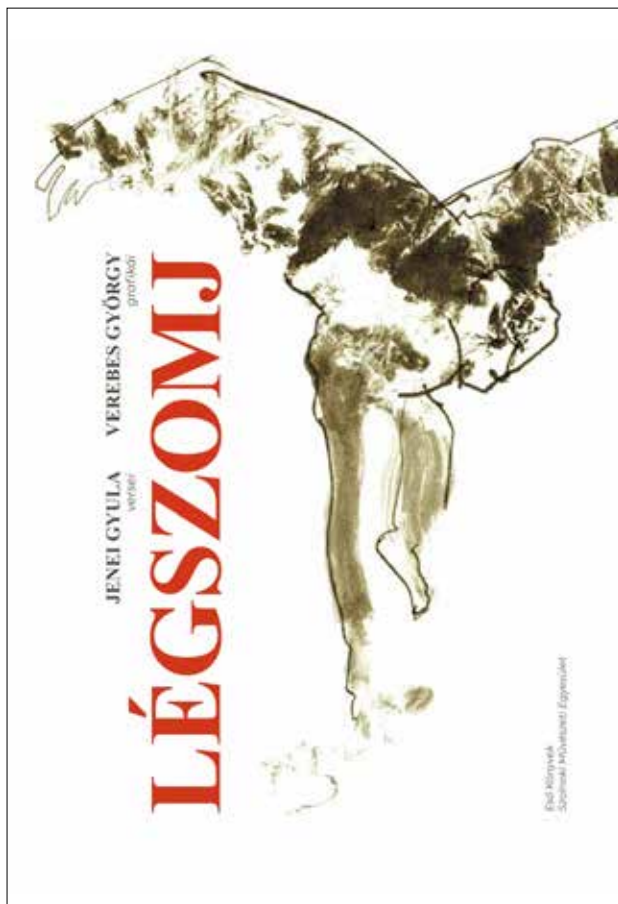

Csukott szemű házak / papír, olajpasztell, 1962–1966

30

Bús éjféλι óra / olajpasztell, papír, 1962–1966

ember pszichoszomatikus reakcióját a vírus láthatatlan terjeszkedésére. A lélek kiváltotta testi tünetek Cassandra-jóslatként lebegnek a megváltozott hétköznapiak felett: „este fölzaladtam a pláza lépcsőjén,/ s mire fölértem, ziháltam,/ alig kaptam levegőt./ aaj!!/ gondoltam, máris baj van a tüdőkapacitással./ de eszembe jutott,/ hogy amikor a lépcső alján észleltem,/ négyen-öten is jönnek lefelé,/ beszünttettem a levegővételt,/ nehogy abban a szűk térben belélegezzem a vírusokat. a lépcsőket viszont/ kettesével-hármasával szedtem.” Rüdiger Dahlke pszichoterapeuta szerint „bármilyen szívesen gubózunk is bele újra meg újra saját magunkba – a lélegzés mégis arra kényszerít bennünket, hogy a külvilággal való kapcsolatunkat is megőrizzük. A lélegzés szakadatlanul mindennel és mindenkivel összeköt bennünket.” A rokonértelmű lélek és lélegzés a lét bizonytalanságának megtapasztalásával váltja ki a hullámzó légszomjat, és a jelen-ség mögött ott bujkál a mindenütt fellelhető szorongás, amely most a versekben és rajzokban lett a tárgyiasult valóság.

A naplóként megírt jegyzetversek monotoníája adja a napok ritmusát, a bezártság feloldásának kulcsait, amelyek nem elfordíthatók, és a zárok mozdíthatatlannok maradnak. „írni kéne p.-nek,/ legalább egy ímélt,/ hogy érezze, gondolunk rá,/ de olyan régen láttam,

hogy azt sem tudom,/ él-e még – bár a halálhíre/ biztosan eljutott volna hozzám./ mégsem írok, nem keresem,/ mert milyen lényegeset is mondhat,/ aki még benne van az életben,/ a halálra készülők./ így csak a rosszkedv marad,/ hogy megint elmulasztottam valamit,/ amit talán mégis meg kellett volna tennem./ de ez az érzés egy idő után úgymint elhalványul./ feledtetik újabb mulasztások.” Háborús időkötet idéznek a lassan fogyó hetek, hónapok, a megszorító intézkedések béklyóiban botorkálnak az emberek. A megváltozott világ labirintusában próbálnak eligazodni, ahová nem kaptak iránytűt, és a pánik, az ismeretlen kórtól való szorongás köde szivárog szét az utcákon. A fojtogató légszomj nem csak a kórházi ágyakon fekvőket, de a bezárt ajtók mögé húzódó egészségeseket is megtámadja, míg a betegeket a rettegett vírus, az érintetleneket a rémképe kínozza.

Jenei Gyula a terapikus jelleggel megírt versekben keresi a feloldozást: „háború ez, amikor kitört, összeszorult a gyomor,/ de még énekeltek a katonavonatok,/ még azt hitték az integetők,/ mire lehullanak a levelek, vége lesz./ még nem tudták az előttük álló megpróbáltatásokat./ a kötöttséget, a fegyelmet, a tehetetlenséget,/ az örökös alkalmazkodást,/ az időtényezőzt,/ a kiszámíthatatlanságot.” Verebes György festőművész munkái nem pusztán illusztrációk, hanem reagálások a versek szövegeire. Ezzel sajátos feszültség, párbeszéd teremődik az irodalmi és kép-

zőművészeti alkotások párhuzamosságában, amelyek így spirális vonalban kísérik egymást. Akár egy önálló albumban is helytállnának a kötet grafikái, tollrajzai és frottázsai, amelyek véletlenszerűnek tűnő felületeiből tolokodnak képzeletünkbe az emberi vagy állati alakok. A határozott vonalak hiánya még jobban előhívja a pandémia generálta szorongások képzetét, amelyek ott munkálnak a lélekben. És úgy tűnik, most, a harmadik hullám tetőzése idején, hogy nehéz lesz tőlük megszabadulni, mert a vakcina tesztünket megszabadíthatja vírustól, de legbensőnkben ott a maradnak a veszteségek, a hiányok, amelyeket majd csak a jótékonyan felejtő emlékezet gyógyíthat meg.

De egyelőre még itt vagyunk, és olvassuk a költő karanténverseinek egyik legújabb darabját, amely a mostani valóság éles cserepeinek tükörképe: „jönnek szembe. nem tudom, kicsodák. néha egyik vagy/ másik köszön. kik ezek, ez ki volt?, kérdem a feleségem./ ő sem tudja. de akkor amazok hogy ismernek meg/ bennünket, hisz rajtunk is maszk van?// jönnek szembe. nem tudom, kicsodák. az arcuk/ zárt, olyanok, mint másoknak az enyém. ha még/ ismerősek lennének is, most idegenek.”

(Jenei Gyula: Légszomj. Verebes György grafikáival. Eső könyvek, Szolnoki Művészeti Egyesület, Szolnok, 2020.)